

Riksbankschefen och koalitionen

Riksbankschefen Per Asbrink har i en framställning som publicerats på annat ställe i dagens tidning vänt sig mot vissa förmodanden som gjordes i Dagens Nyheters gårdagsledare. "Det är svårt att tro att inom regeringen, och särskilt dess socialdemokratiska majoritet, allmän okunnighet rått om att en räntehöjning var nära förestående", skrev vi. Vi ansåg det vara överväldigande sannolikt att någon av de fyra socialdemokraterna i riksbanken i förväg haft kontakt med något av de socialdemokratiska statsråden. Hr Asbrink bestrider att någon sådan kontakt förekommit. Vi godtar helt hans förklaring och utgår alltså från att vårt antagande var oriktigt. Bankofullmäktige, bestående av fyra socialdemokrater, en folktopartist, en högerman och en bondeförbundare, har inte på förhand haft kommunikation med regeringen i frågan. Inte ens fullmäktiges ordförande, regeringens speciella ombud, har haft någon sådan kontakt. Hr Asbrink betonar själv att han med hänsyn till efterkrigstidens regeringsinflytande över riksbankens angelägenheter kan "visst förstå att en utomstående bedömare fullt i god tro kan komma till denna uppfattning", dvs uppfattningen att kontakter mellan vissa socialdemokrater i riksbanksstyrelsen och vissa socialdemokrater i regeringen ägt rum före räntebe- slutet.

Alltså: någon sådan kontakt har inte förekommit. Den här av hr Asbrink framförda förklaringen är säkerligen riktig, samtidigt som den visar att situationen varit ännu mera egendomlig, ännu mera överraskande än vi kunnat tänka oss. Det verkliga förhållandet är att vissa ledamöter av fullmäktige varit "i förväg... invigda i och införstådda med att jag (hr Asbrink) på onsdagens sammanträde med fullmäktige skulle framlägga förslaget om diskontohöjningen" och "kommit överens om att inte i förväg underrätta regeringen eller någon dess ledamot". Fullmäktige har alltså i detta fall bildat två skilda grupper. Den ena, ledd av hr Asbrink och bestående jämte honom av de tre övriga socialdemokratiska leda-

möterna, har vid sammankomster som formellt icke kan kallas sammanträden beslutat att en räntehöjning skulle ske och att varken regeringens ledamöter eller de övriga medlemmarna av fullmäktige skulle underrättas om detta beslut förrän det formellt avgörande sammanträdet, det formellt avgörande beslutet kom till stånd. Den andra gruppen har utgjorts av de tre icke socialistiska fullmäktige. Om två av dem, folktopartisten och högermannen, visste man förut att de skulle vara med på en räntehöjning. Om den tredje visste man med samma säkerhet att han inte kunde gå med på en höjning, att han tvärtom var ivrigt emot den; i själva verket pläderade han för en sänkning av räntan. Vad den sammansvurna grup-

pen av fyra ville med hemlighällandet av sina avsikter är alltså tydligt: de ville hålla bondeförbundaren utanför, de ville ställa honom inför ett redan i praktiken fullbordat faktum.

Varför ville de det? Varför ville de hålla regeringen utanför? Hr Asbrink kan inte "undertrycka en smula förvåning över att spekulatioerna inte tycks hitta de allra närmast till hands liggande förklaringsarna". Förvisso kan spekulatioerna utan överansträngning nå så långt. De fyra socialdemokraterna i bankstyrelsen måste ha haft klart för sig — inte genom några samtal, men genom en icke desto mindre säker visshet — att om frågan kom före i regeringen, skulle antingen aktionen hindras eller koalitionen sprängas; socialdemokraterna skulle möjligen, om också med en viss irritation, godta räntehöjningen, men bondeförbundet skulle gå emot den. Hemlighetsmakeriet, uppdelningen av bankofullmäktige i en i tysthet sammansvetsad majoritet och en minoritetsgrupp som tillfrågades först när klubban skulle slås i bordet måste åtminstone för vissa av styrelsemajoritetens socialdemokrater ha varit ett medel att hålla koalitionen vid liv. Ty om de varit inställda på en räntehöjning helt oberoende av regeringens reaktion, hade de varit i sin fulla rätt att på vanligt sätt besluta en sådan. Nu ville de kombinera räntehöjningen med en möjlighet för koalitionsparterna att i efterhand säga vad dessa partier just nu håller på att säga: Det är bankstyrelsen som beslutar i dylika frågor, vi kan inte göra något åt saken. Och så blir det möjligt för bondeförbundet att stanna kvar.

Från sakens synpunkt, från räntans synpunkt, är enligt vår mening denna aktion värdefull. Då den skett har det, såsom riksbankschefen antyder, berott på föregående erfarenheter; vid räntehöjningen förra hösten framkallade, enligt skilda uppgifter, kontakten med regeringen att höjningen stannade vid en kvarts procent i stället för en halv procent eller mera. Vi vill också gärna instämma med riksbankschefen då han komplimenterar de två "vanliga" riksdagsmän av socialdemokratisk färg som deltagit i aktionen. Hr Asbrinks avsikt är tydligen att betona att han själv och landshövding Eckerberg inte löper några större risker, i varje fall inte av ekonomisk natur; de två socialdemokratiska arbetare och riksdagsmän som följt de mera socialt avancerade herrarna löper däremot sådana risker. De har följt hr Asbrink i stället för hr Erlander, eller rättare sagt i stället för en av hr Hedlund ansatt hr Erlander, och detta tyder på ett visst moraliskt mod.

Men vad hr Asbrink inte betonat och inte tycks ha sinne för är orimligheten i denna situation. Då koalitionen bildades för fem år sedan anfördes i programmet att lågräntepolitiken inte fick överges. I bankout-

skottets utlåtande om riksbankens förvaltning år 1957, underskrivet av koalitionen utskottsmajoritet, yppas en viss oro för de räntehöjningar som redan ägt rum, och man antyder att utvecklingen skall gå i motsatt riktning. "Det är uppenbart att den skärpta kreditpolitiken vållar betydande svårigheter för stora grupper av speciellt mindre företagare och jordbrukare... Först när balansen mellan sparande och investeringsbehov förbättrats, kan en lättare och smidigare penningpolitik praktiseras. Att en sådan inte minst ur de mindre företagens och jordbrukets synpunkt är ett synnerligen angeläget önskemål, behöver inte särskilt understrykas." Och samma utskottsmajoritet skriver i ett senare utlåtande rörande riksbankens sedelutgivning: "beträffande utformningen av den framtida penningpolitiken är utskottet icke berett att göra annat uttalande än att det ekonomiska läget, såsom det för närvarande kan överblickas, nödvändiggör en fortsatt stram penningpolitik."

Dessa riktlinjer har emellertid den socialdemokratiska majoriteten i bankofullmäktige icke ansett sig kunna följa. Regeringens politik, underbalanseringen av budgeten, den genom en rad åtgärder framkallade inflationsrisken, tvingar dem att under nya och egenartade former sluta sig samman för att rida spärr mot regeringspolitiken eller undanröja de värsta farorna av denna politik. Koalitionen gör det nödvändigt för dem att handla på ett sätt som gör det naturligt att tala om en sammansvärjning eller en kupp — därmed är i och för sig intet ont sagt om vad de gjort, ty sammansvärjningar och kupper kan i svåra och trängda lägen bli ofrånkomliga.

Men så skall det dock inte

gå till. Det är orimligt att den helt partipolitiskt sammansatta riksbanksstyrelsen skall tjäna som samhällets skydd mot en oskicklig och av koalitionsgiftets hetsad regering. Det kan ske en gång, men det kan inte tänkas bli ett inslag av varaktighet och stabilitet i det svenska statskicket. Vad som skett pekar mer än något annat på behovet av en samregering som någorlunda fri från partipolitiska konkurrenssynpunkter skulle kunna i det helas intresse föra en fast politik.

Det nuvarande läget är alltså detta. Vi har en regering bestående av socialdemokrater och bondeförbundare, hårt angripna av en växande opposition. I en av den svenska ekonomins viktigaste frågor ersätts denna koalition av en annan, av socialdemokrater och borgerliga i riksbanksstyrelsen i motsättning till bondeförbundet. Det fantastiska är att dessa två grupperingar möjliggörs genom att man i bankofullmäktige håller regeringen utanför och därmed tryggar bondeförbundets kvarstannande, medan man i regeringen talar om bankstyrelsen som en makt vilken det inte är möjligt att betvinga. På det sättet kan både hr Erlander och hr Hedlund, i vilkas koalitionsavtal lågräntepolitiken uttryckligen ingick, stanna på sina poster med uttryck av bekymmer och obehag inför att en annan politik förs än den regeringen utlovat. En mera sliten, en mera sönderriven koalition är det svårt att föreställa sig. I pensionsfrågan får folket bli avledare, i räntefrågan riksbanken. Och så säger man att man är överens i allting som man talar om — det måste betyda att man är överens i allting utom det sakligt väsentliga. Priset för koalitionistisk offervilja tillfaller dock i detta fall bondeförbundet som i stilsam klagan tar emot örfilarna.